

'HÜRRIYET', 'SABAH' VE 'CUMHURİYET' GAZETELERİNİN KAHRAMANMARAŞ DEPREMİ SONRASINDA BİLİŞSEL YAPI BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI

Mehmet ÖZDEMİR*, Taylan MARAL**

Gönderim Tarihi: 01.07.2023 - Kabul Tarihi: 31.08.2023

Özdemir, M., & Maral, T. (2023). 'Hürriyet', 'Sabah' ve 'Cumhuriyet' gazetelerinin Kahramanmaraş depremi sonrasında bilişsel yapı bağlamında karşılaştırılması. *Etkileşim*, 12, 190-215.
doi: 10.32739/etkileşim.2023.6.12.219

Bu çalışma araştırma ve yayın etiğine uygun olarak gerçekteőirilmiőtir.

Öz

İnsanların düşüncelerini ve duygularını ifade etmek için kullandıkları temel araç olan dil, iletişim kurmanın yanı sıra insanların düşünce süreçlerini de őekillendirmekte ve toplumsal etki oluőturmaktadır. Belirli bir konu ya da tartiőma çerçevesinde kullanılan dil ise 'söylem' olarak ifade edilmektedir. Söylemin toplumsal etkisi, kullanılan dilin doğru veya yanlış algılanmasına, belirli bir toplumsal kesime yönelik olup olmamasına ve insanların düşüncelerini nasıl őekillendirdiđine bağlıdır. Bu açıdan kitle iletişim araçlarının en önemlilerinden biri olan gazeteler, toplumsal etki oluőumunda önemli bir rol oynamaktadır. Bu çalışmada, yayın politikaları farklı olan *Hürriyet*, *Sabah* ve *Cumhuriyet* gazetelerinin 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş merkezli yaşanan depremde gazetelerinin manşetlerinde gösterdikleri tavır ve duruőları değerlendirilmiştir. Nitel ve nicel yöntemli bir araştırma olan bu çalışmada Kahramanmaraş depremine yönelik haber ve yorumlar içerik analizi tekniği kullanılarak incelenmiştir. Edilen bulgular, toplumun birlik ve beraberlik içerisinde olması gereken zamanlar olarak değerlendirilen afet ve savaş hâli gibi durumlarda, gazetelerdeki ayrıőtıcı veya birleştirici dilin kullanımı da ortaya koymayı amaç edinmektedir.

Anahtar Kelimeler: gazete manşetleri, söylem, Kahramanmaraş depremi, Hürriyet gazetesi, Sabah gazetesi, Cumhuriyet gazetesi.

* Doktor/Öğretim Görevlisi, Ankara Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Ankara, Türkiye. mehmet255@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9213-1926

** Doktor Öğretim Üyesi, İstanbul Geliőim Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul, Türkiye. taylanmaral@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4508-4001

A COMPARISON OF 'HÜRRİYET', 'SABAH' AND 'CUMHURİYET' NEWSPAPERS IN THE CONTEXT OF COGNITIVE STRUCTURE AFTER THE KAHRAMANMARAŞ EARTHQUAKE

Mehmet ÖZDEMİR*, Taylan MARAL**

Received: 01.07.2023 - Accepted: 31.08.2023

Özdemir, M., & Maral, T. (2023). 'Hürriyet', 'Sabah' ve 'Cumhuriyet' gazetelerinin Kahramanmaraş depremi sonrasında bilişsel yapı bağlamında karşılaştırılması. *Etkileşim*, 12, 190-215. doi: 10.32739/etkileşim.2023.6.12.219

This study complies with research and publication ethics.

Abstract

Language, which is the basic tool people use to express their thoughts and feelings, shapes people's thought processes as well as communication and creates social impact. The language used within the framework of a particular topic or discussion is referred to as 'discourse'. The social impact of discourse depends on whether the language used is perceived correctly or incorrectly, whether it is directed towards a certain social segment, and how it shapes people's thoughts. In this respect, newspapers play an important role in the formation of social influence. The aim of this study is to compare the attitudes of the national newspapers *Hürriyet*, *Sabah* and *Cumhuriyet* during the Kahramanmaraş-centered earthquake on February 6, 2023, and how they showed this stance in the headlines of their newspapers. The findings obtained in this study also reveal the use of divisive or unifying language in the newspapers in situations such as disaster and war, which are considered as the times when the society should be in unity and solidarity.

Keywords: newspaper headlines, discourse, Kahramanmaraş earthquake, Hürriyet newspaper, Sabah newspaper, Cumhuriyet newspaper.

* Lecturer/PhD, Ankara University, Vocational School of Health Services, Ankara, Türkiye. mehmet255@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9213-1926

** Assistant Professor/PhD, Istanbul Gelisim University Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, Istanbul, Türkiye. taylanmaral@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4508-4001

Giriş

Kitle iletişim araçlarının toplumsal olayların duyurulmasında, halkın bilgilendirilmesinde, eğlendirilmesinde ve eğitilmesinde etkin olması, kitle iletişim araçlarının en önemli görevleri arasında bulunmaktadır. Bu görevler kitle iletişim araçlarına çeşitli kuramlar ve yaklaşımlarla birlikte atfedilirken, Siebert, Peterson ve Schramm'ın ortaya attığı "Basının Dört Kuramı" yaklaşımında da kendisini göstermektedir.

Kitle iletişim araçları "haber verme" görevini yerine getirirken kuşkusuz etik yaklaşımlar göstererek, toplumsal ahlaki değerlere uygun bir şekilde bu görevini yerine getirmelidir. Ancak Siebert ve diğerlerinin geliştirdiği dört kuram bağlamında bakıldığında bazı yönetim yapılarında görülen ve kuram haline getirilen yaklaşımlarda, basının toplum yararına değil aksine iktidar sahipleri yararına veya kendi ekonomik çıkarlarına göre hareket ettiği de görülmektedir. Bu açıdan habere konu 'olay', basın kuruluşlarının sahiplik yapılarına, ideolojilerine ve amaçlarına göre de değişiklik gösterebilmektedir.

Ancak söz konusu 'olay', ideoloji ve siyaset üstü bir durum olduğunda genel kabul görmüş basın ilkelerinin birincil derecede uygulanabilir olması, diğer tüm unsurların ötesinde bir beraberlik yaklaşımı içermesi de gerektirmektedir. İdeolojik yaklaşımların topluma yansıtılması, hangi olayın gündemde tutulup hangisinin gündeme getirilmemesi gibi yaklaşımlar basın kuruluşlarının yukarıda belirtilen özelliklerine göre değişiklik gösterse de toplumun geneline ilgilendiren savaş, doğal afet, salgın hastalık gibi konularda toplum yararının üstte tutulmasının doğru olduğu düşünülmektedir.

Dünyanın en etkili doğal olaylarından birisi olan depremler de toplumları birçok yönden doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Dünyada meydana gelmiş çeşitli depremlerin toplumsal sarsıntılara neden olduğu göz önünde bulundurularak, kitle iletişim araçlarının sosyal sorumluluk yaklaşımı gereği kullandıkları dili özenle seçmesi gerekmektedir. Deprem ülkesi olmamız nedeniyle tarihsel süreç içerisinde çok sayıda deprem yaşanmış ve binlerce insanımız hayatını kaybetmiştir. 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli depremde de ülkemiz son yılların en büyük felaketlerinden birisini yaşamıştır. Kahramanmaraş merkezli deprem, çevre illerde de büyük ölçüde yıkıma sebep olmuştur.

Bu çalışmada deprem sonrasındaki ilk 30 günlük süre içerisinde ulusal basının önde gelen ve yayın politikaları farklı olan gazetelerinden *Hürriyet*, *Sabah* ve *Cumhuriyet*'in birinci sayfalarında kullandığı dil ve söylem "Bilişsel Yapı" bağlamında karşılaştırılmıştır. Çalışmada anket ve görüşme gibi etik kurul izni gerektiren etkenler kullanılmamış olup, *Hürriyet*, *Sabah* ve *Cumhuriyet* gazetelerinin ilk sayfaları ve manşetleri üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

Söylem ve İdeoloji

Fairclough'a göre, söylem bir toplumsal yapıdır ve insanlar arasındaki sosyal ilişkileri yansıtır ve yeniden üretir. Söylem, dil kullanımının ötesinde, sosyal, kültürel ve ideolojik etkileşimlerin de bir ürünüdür. Söylem, toplumsal yapıları yansıttığı gibi, toplumsal yapıları yeniden üretmektedir. Fairclough, söylemin dilin kullanımından daha fazlasını ifade ettiğini ve toplumsal güç ilişkilerinin bir yansıması olduğunu savunmaktadır (Fairclough, 2010, s. 96). Bir başka ifade ile söylem, insanların birbirleriyle iletişim kurarken kullandıkları dilsel yapıların tamamıdır. Söylem sadece dilin kullanımını değil, aynı zamanda dilin kullanıldığı tüm sosyal, kültürel ve ideolojik etkileşimleri de içermektedir. Punch, söylemin sadece dilsel bir yapı olmadığını, aynı zamanda toplumsal yapıların da bir yansıması olduğunu savunmaktadır. Söylem, belirli bir toplumsal bağlamda kullanılan dilin dışında, güç ilişkileri, kimlik, inanç ve değerler gibi unsurların da içinde olduğu daha geniş bir sosyal etkileşim ağı olarak da tanımlanmaktadır. Bu nedenle söylemin anlaşılması için sadece dilbilgisi ve sözcüklerin anlamlarına odaklanmak yeterli değildir, aynı zamanda sosyal ve kültürel faktörlerin de dikkate alınması gereklidir (Punch, 2005, s. 34).

Wetherell ve diğerleri (2001, s. 187), söylem analizine ilişkin dört farklı yaklaşım geliştirmişlerdir. Bu yaklaşımlar şu şekilde ifade edilebilir:

Konuşma-ettiği-yer: Bu yaklaşım, söylemi belirli bir toplumsal bağlamda incelemeyi önermektedir. Konuşma-ettiği-yer yaklaşımı, söylemin belirli bir zaman ve mekânda kullanılan dilbilgisel ve semantik özelliklerini, söylemin ürettiği toplumsal koşulları ve güç ilişkilerini analiz etmektedir.

Yapısalcı yaklaşım: Bu yaklaşım, söylemin dilin yapısını ve özelliklerini analiz eder. Yapısalcı yaklaşım, söylemin gramatik yapılarını, cümle yapılarını, sözcüklerin anlamlarını ve söylemde kullanılan diğer dilsel özellikleri inceler.

Sosyal-aksiyomatik yaklaşım: Bu yaklaşım, söylemin toplumsal etkileşimler ve eylemlerle ilişkisini incelemektedir. Sosyal-aksiyomatik yaklaşım, söylemin belirli bir amaca veya toplumsal eyleme hizmet ettiği durumları da analiz etmektedir.

Kültürel yaklaşım: Bu yaklaşım, söylemin kültürel koşullarını, inanç sistemlerini, değerleri ve sembollerini analiz etmekle birlikte, söylemin belirli bir kültürdeki yerini ve kültürel etkileşimlerini incelemektedir.

Belirli araç ve stratejilerin kullanımıyla ilgili olan manipülatif söylemde, eğer belirlenmiş araçlar ve stratejiler kullanılmazsa, konuşmacı, dinleyicinin inanç ve davranışlarını değiştiremez. Saussure, manipülatif söylemle ilgili iki görüşü tartışmaktadır. Bu görüşlere göre manipülatif söylem, biçimsel özellikler yoluyla tanımlanabilir bir söylem türüdür veya bir dil kullanımı türüdür. Eğer manipülatif söylem bir anlatı, tiyatro oyunu veya masal gibi bir söylem türü ise, bazı dilsel formlar sadece manipülatif söylemlerde bulunabilir veya manipülatif söylemler özgün bir yapı türüyle sürdürülebilir. Ancak Saussure, manipülatif söylemin, biçimsel özelliklerinden dolayı değil; konuşmacının be-

lirli bir hedefe ulaşmak amacıyla üretildiği için var olduğunu savunarak, manipülatif söylemi sadece dilsel kriterlere göre değerlendirilen bir söylem türü olarak görmemiştir (Saussure, 2005, s. 118). Söylem ve ideoloji arasındaki ilişki, ideolojinin söylem tarafından nasıl taşındığı, yayıldığı ve yeniden üretildiği ile ilgilidir. İdeoloji, toplumsal düşünceler, inançlar ve değerler sisteminin bir parçasıdır ve toplumda bireylerin tutumlarını ve davranışlarını etkiler. Bu ideolojik değerler, bireyler tarafından özümsemekle kabul edilir ve söylem tarafından yayılır. Söylem, ideolojinin iletilmesi ve yeniden üretilmesi için bir araçtır. İdeolojik mesajlar, söylem aracılığıyla belirli bir dil ve kültür içinde inşa edilir ve bu şekilde toplumda yayılır.

İdeolojiyi belli bir toplumun egemen sınıfının dünya görüşü olarak tanımlayan Marx ve Engels, söz konusu egemen sınıfın toplumda hâkimiyetini sürdürmesine ve kendi çıkarları doğrultusunda politik, ekonomik ve sosyal sistemleri belirlemesine hizmet ettiğini ifade etmektedir. İdeolojinin gerçekliğini yansıması değil, aksine gerçekliği çarpıtan ve saklayan bir dünya görüşü olduğunu savunarak, ideolojinin toplumsal yapıdaki eşitsizlikleri meşrulaştırarak mevcut düzeni sürdürmeyi amaçladığını öne sürmektedir (Marx & Engels, 1975, s. 36).

Söylem ve ideoloji arasındaki yakın ilişkiyi vurgulayan bir görüşe sahip olan Hodge ve Kress'e göre, dil kullanımı ideolojik unsurlar içermekte ve belirli bir ideolojinin yayılmasına veya desteklenmesine katkıda bulunmaktadır. Dil, toplumsal düzenin korunması, yeniden üretilmesi ve değiştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Hodge ve Kress, bu ideolojik etkinin, söylemin metinsel ve görsel özelliklerinde de açıkça görülebileceğini savunmaktadır. Örneğin reklamcılıkta kullanılan görsellerde ve metinlerde, belirli bir ideolojinin yansıtıldığını ve insanların tüketim kültürüne yönlendirildiğini belirtmektedirler. Aynı şekilde, haberlerde kullanılan dil ve anlatım biçimleri de belirli bir ideolojiyi yansıtmakta ve insanların olaylara bakış açılarını etkileyebilmektedir. Hodge ve Kress (1988, s. 75), söylemin ideolojik bir araç olarak kullanıldığını ve bu nedenle ideolojik etkinin farkında olunarak, eleştirel bir şekilde analiz edilmesi gerektiğini savunmaktadır.

İdeolojiyi, toplumsal bir grubun paylaştığı ortak politik, dini ve kültürel fikir ve inanç sistemi olarak tanımlayan van Dijk, bireyin toplumsallaşmaya başladığı andan itibaren yaşadığı toplumun ideolojilerini öğrenmeye başladığını ve hayatı boyunca davranışlarına ve etkileşimlerine yansıttığını belirtmektedir. Örneğin gazetelerde yayınlanan bir haberin ele alınış biçimi, kullanılan dil ifadeleri ve okuyucuların verdiği dilsel tepkiler, belirli bir grubun ideolojik yansımalarını gösterebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında ideolojiler, dil (söylem) aracılığıyla yeniden inşa edilmektedir (van Dijk, 2011, s. 6). Haberlerin sunumunda kullanılan ifadelerin, seçilen kelimelerin ve hatta kelimelerin sıralanış ve noktalama işaretlerinin dahi anlam oluşturmada, mesaj vermedeki etkisini göz önüne alarak ifade etmek oldukça önemlidir. Bireylere ve dolayısıyla toplumun tamamına çoklu olarak ulaşılan kitle iletişim araçlarında bunun gibi unsurların dikkatli kullanılması gerekmektedir.

Haberde söylem

Metin semantiği, kelimelerin, cümlelerin ve söylemlerin anlamlarını inceleyen bir alan olarak öne çıkmaktadır. Bu alan, tümceler ve cümleler arasındaki bağlara, dolaylı anlatımlara ve anlam ilişkilendirmelerine odaklanarak metin yapısını çözümlenmektedir. Özellikle haberlerde kullanılan cümle yapıları, kelime seçimleri ve bu kelimelerin cümlelerdeki dizilimleri üzerinde durulmaktadır. Basit ya da karmaşık cümle yapıları, sözcük ve sözcük öbekleri metin semantiği çözümlenmelerinde önemlidir. Metin semantiği ayrıca metin önermelerinin birbirine bağlı olaylarla ilişkilendirilmesine de dikkat etmektedir. Kelimeler, cümleler ve diğer metinsel ifadeler arka plan bilgilerine dayanarak çıkarımda bulunulabilecek içerikleri ve iddiaları ima yoluyla ortaya koymaktadır. İma, en güçlü semantik kavramlardan biridir ve metinde varsayımlar, gereklilikler ve çağrışımlar şeklinde kullanılabilir.

Habercilikte üslup tercihleri, muhabirlerin veya gazetecilerin sosyo-politik ve ideolojik bakış açıları hakkında fikir vermektedir. Bir şeyi nasıl ifade ettiğiyle ilgili olan retorik, haberin sunumunda da önemli bir unsurdur. Haberlerin retorik yapısı, iletişimde amaçlanan etkilere ve niyetlere bağlıdır. van Dijk'a göre, haberler toplumdaki elit grupların baskın inanç ve düşünce sistemlerinin benimsetilmesini sağlamak için ideolojik bir amaç taşımaktadır. Bilgi ve ikna önermelerinin kabul edilmesi girift ve sarmal bir süreç olarak kabul edilirken, haberlerde ispatlayıcı belgeler, görgü tanıkları, sayılar ve alıntılar sunularak okuyucunun ikna edilmesi amaçlanmaktadır (van Dijk, 1988, s. 82). Bu amaçla haber içeriğinde ve haber başlığında kullanılan söylem, gerek gazetenin durduğu yeri ifade etmesi açısından gerekse hitap ettiği kesim açısından belirleyicidir. Belirli bir haberin aktarımında kullanılan dil yapısı, haberle ilgili tutumun yanlı olduğunu gösteren bir anlam ağı oluşturur. Bu anlam ağı, haberin içeriğini, habercinin, köşe yazarının ya da yayın kuruluşunun kendi inanç ve değerler sistemine, yani ideolojisine ve dil kullanımına göre nasıl yorumladığını göstermektedir (Oktar, 2002, s. 39).

Yorumlanan veya yorumlanması istenen haber/içerik, kamuoyu tarafından istenen gündemin de belirlenmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda Cohen'in "gündem hazırlama tezi", medyanın toplumsal gündemi belirleme ve yönlendirme gücüne odaklanan bir tezdur. Bu teze göre, medya, toplumda önemli konuları belirleyerek bunları ön plana çıkarmakta ve dolayısıyla insanların bu konulara daha fazla ilgi göstermesine neden olmaktadır. Medyanın, seçtiği konuları nasıl sunacağına ve hangi açıdan ele alacağına karar vererek toplumsal gündemi şekillendirdiği düşünülmektedir. Bu tez, medyanın kamuoyunu etkileme gücüne dikkat çekmekte ve medya kuruluşlarının sorumluluğunu vurgulamaktadır (Cohen, 1963, s. 38). Gündem hazırlama tezi ile birlikte benzer şekilde gelişen bir başka kuram daha kamuoyu üzerinde önemli etkiye sahiptir. Shaw, McCombs, Weaver ve Ham tarafından geliştirilen "Gündem birleştirme tezi", medya tarafından sunulan haberlerin toplumun gündemini belirlediği fikrine dayanmaktadır. Bu teze göre, medya, hangi konulara odaklanacağımızı

ve bu konular hakkında nasıl düşüneceğimizi belirleyerek, toplumsal gündemi şekillendirmektedir. Medyanın bu etkisi, belirli bir olaya ilişkin haberlerin sürekli olarak yayınlanması veya belirli bir konu hakkında olumlu veya olumsuz bir tutum sergilenmesi yoluyla gerçekleşebilir. Bu süreç, toplumun belirli bir konuda daha fazla bilinçlenmesine ve bu konuda bir fikir birliği oluşmasına yol açmaktadır (Shaw ve diğerleri, 1999, s. 17).

Her okur, bir haber metnini kendi dünya görüşünden, ideolojik bakış açısından ve bilişsel algısından hareketle okur. Bu nedenle, her okur farklı bir yorum getirebilir ve farklı bir etkiyle karşılaşabilir. Kurmaca metinler, okurların yaratıcı düşüncelerini harekete geçirebilecek yapıya sahip metinlerdir. Haber metinleri de gerçek olaylardan beslenmekle birlikte, kurmaca metinler gibi ele alınabilmektedir (Ülkü, 2004, s. 380).

Burada okuyucunun farklı yorumladığı haber metinleri veya gazete içeriklerinin incelenmesi ve yorumlanması önemlidir. Sosyal bilimcilerin ikilemi ve toplumsal algının incelenmesine yönelik genel yaklaşımlar, retorikğin altında bilinçli profesyonel kimlik yönetimiyle ilgili farklı çıkarımlar yapabilmektedir. "Nitel malzeme" kavramı göz önünde bulundurulduğunda, bu tür ham veriler bir metin koleksiyonunun bağlamı ve referansı olarak kabul edilmekte ve ilgili metinler Cartwright (1988, s. 91) tarafından "nitel malzeme" olarak tanımlanan ifadelerin kodlama etkinliğiyle bilimsel verilere dönüştürülmektedir. Kodlama, tüm bilimsel çalışmalar için bir ön koşuldur ancak kodlama sorunu, niteliksel ve nicel araştırmalar için yapısal olarak aynıdır. Her iki yaklaşımda da gözlemlenen olayların amaca yönelik olarak sistematik bir şekilde toplanması ve söylemin bir veri haline dönüştürülmesi için analizi yapılır. Bu açıdan bakıldığında, kodlama ve içerik analizi arasında herhangi bir ayrım yoktur. Markoff ve diğerlerinin (1975, s. 24) ifade ettiği gibi, kodlama ve içerik analizi birbirinin yerine kullanılabilirken, sosyal amaçlar için bir metne uygulanan herhangi bir metodik ölçüm olarak da tanımlanmıştır. İçerik analizi, basitçe bir metnin kodlamasına atıfta bulunurken kodlamanın amacı, anlamsal olarak orijinal belgeye yakın bir şekilde organize edilmiş veri dosyası oluşturmaktır. Bilişsel yapı yaklaşımı da söylemdeki düşünsel altyapının -ve hatta ideolojinin- ifade edilmesini bu ki yaklaşım bağlamında değerlendirir.

van Dijk da haber metinlerinin çözümlenmesinde ideolojik yaklaşımların söylemler ile belirlenebileceğini ve çözümleneceğini ifade etmektedir. Ona göre sözcükler, cümleler ve hatta paragraf yapıları metnin semantik yapısını meydana getiren temel unsurlardır. Haberdeki söylemi semantik, retorik ve bilişsel yapı olmak üzere üç başlıkta çözümleyen van Dijk, söylemin özellikle bilişsel yapısının haber metninin hem üretim hem de alımlama aşamasında önemli olduğunu belirtmektedir (1977, s. 97). Bilişsel yapı çözümlemesi, dilin nasıl kullanıldığını anlamaya çalışmaktadır. Bu teoriye göre, insanlar bir dil öğrendiğinde, o dildeki kelimeler ve cümleler, belleklerinde belirli bir düzen içinde depolanmakta, bu depolama, bilişsel yapı adı verilen bir sistem tarafından yapılır ve kişinin bir dildeki bilgisi, bu sistem tarafından organize edilmektedir.

Bu sistem, insanların bir dili anlama, üretme ve kullanma becerilerinden sorumludur. van Dijk bu teorisiyle dilin kullanımını, bilişsel yapıların nasıl organize edildiği ve birbirleriyle nasıl etkileşimde bulunduğu konusunda daha iyi bir anlayış sağlamayı amaçlamaktadır (van Dijk, 2014, s. 173). Haber ve söylem analizinde kullanılan bu yöntemle birlikte gerek içerik üreticilerin gerekse alımlayıcı olan okurların ideolojik olarak yaklaşımı da alımlama derecelerinde belirleyici olacaktır.

Afet Söylemi Olarak Deprem

Kurumsal olarak değerlendirildiğinde özellikle ticari işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk sahibi olmaları gerektiği beklenirken, artık ölçeklerine bakılmaksızın her alanda faaliyet gösteren kurum ve kuruluşun maddi kaygıları olsun veya olmasın mutlaka sosyal sorumluluk ilkesine uygun hareket etmesi beklenmektedir (Biber, 2002, s. 132). Bu açıdan bakıldığında kitle iletişim araçları olan gazete, radyo, televizyon, internet vb. ortamlarda üretilen içeriklerin, kullanılan dil ve söylemin kişileri ve toplumları etkileyebilecekleri unutulmadan, etik değerler çerçevesinde sosyal sorumluluk anlayışına göre hareket etmeleri, toplumsal sorumluluk açısından gerekliliktir.

Toplumsal olaylar, doğal afetler gibi kamuoyunu ilgilendiren ve genellikle ulusal ölçekli durumlarda medyada kullanılan dil, toplum yapısını ilk olarak anlık etkilese de uzun vadede kalıcı görüşlerin ve etkilerinin oluşmasını da sağladığı görülmektedir.

Medyada afetlere ilişkin söylemin; hassasiyet, doğruluk, objektiflik ve toplumsal fayda gibi ilkeler doğrultusunda olması gerekmektedir. Bu ilkeler çerçevesinde, afetlerin oluş nedenleri, etkileri, kurtarma çalışmaları, yaralılar ve kayıplar hakkında bilgi verilmesi önemlidir. Ancak medyanın bu süreçte insanların özel hayatlarına saygı göstermesi, spekülasyondan kaçınması ve dramatize etmemesi gerekmektedir. Ayrıca, medya kuruluşları, afetzedelerin mağduriyetini daha fazla artırmamak için yardım kampanyalarına, insanların acil ihtiyaçlarına ve yardım taleplerine de odaklanmalıdırlar. Bu sayede, medya afetlerin etkisini azaltarak insanları bilinçlendirebilmekte ve toplumsal dayanışmayı artırabilmektedir.

Türkiye’de bu tür yaklaşımlar özellikle kriz dönemlerinde daha da keskinleşmeye başlamış, deyim yerindeyse “safların daha da sıklaştığı” görülmektedir. 1990’lardan itibaren özel gazete ve televizyonların artış göstermesi ve bu artış sonrası yayınlarına devam edebilmeleri için ticari kaygıları önde tutmaya çalışan medyadaki etik ihlalleri, haber içeriklerinin de önüne geçmeye başlamıştır. Ortaya çıkan bu çatışma “medya terörü” tanımını doğurmuş ve uzlaşma ortamı aranır olmuştur. Bu nedenle 31 Ocak 1994’te Basında Uzlaşma Deklarasyonu tüm medya kuruluşları tarafından imzalanmış ve geçici de olsa bir sükûnet ortamı oluşturularak halkın doğru bilgi alması sağlanmaya çalışılmıştır (Timisi & Dursun, 2003, s. 4).

Deprem gibi doğal afetlerin haberlerinde, doğru bilgi vermek ve panik yaratmamak için bazı noktalara dikkat edilmesi gerekmektedir. Deprem haberlerinde hedef kitleye doğru ve güncel bilgiyi aktarmak en önemli aşamalardan birisidir. Depremin büyüklüğü hakkında bilgi verilirken; kullanılan ölçek hakkında, depremin yarattığı hasar ve kayıplar hakkında doğru bilgilerin verilmesi gerekirken insanları panikletecek ya da endişelendirecek ifadelerden de kaçınmak oldukça önemlidir. Ayrıca bu haberlerde kesin olmayan ya da spekülatif bilgilerden, belirli bir gruba veya bölgeye yönelik ayrımcı ya da önyargılı ifadelerden de kaçınmak gerekmektedir. Bununla birlikte tüm haberlerde olduğu gibi deprem haberlerinde de verilen bilgilerin nereden alındığı, hangi kurumlardan veya kişilerden geldiği yan kaynağın doğru gösterilmesi önem arz etmektedir. Burada kesinlikle manipülatif veya taraflı içeriğe yer verilmemelidir. Deprem haberlerinde, haberin toplumsal yararına uygun bir dil kullanılmalıdır. İnsanların can güvenliği, acil yardım çalışmaları ve diğer önlemler gibi konular hakkında bilgilendirici haberler yapılmalıdır. Depremler hakkında bilimsel açıklamalar yapacak uzmanlardan görüş almak, insanların konu hakkında daha iyi bilgilendirilmesini sağlayacaktır.

Gölcük merkezli 17 Ağustos 1999'da yaşanan ve aletsel büyüklüğü 7,8 olarak ölçülen deprem sonrasında Türk medyasında haberlerin yer alışı biçimi de sorgulanmış, soğukkanlı bir habercilik anlayışı olmadığı yönünde eleştirilmiştir. Bu noktada haber içeriğinin sunulduğu mecranın deprem öncesindeki tutumu, deprem/afet sonrasındaki tutum ve davranışında da belirleyici olmuştur. Özellikle spor haberlerinde kullanılan fanatizm dili, deprem gibi önemli ve ciddi bir toplumsal olgu karşısında da çekinilmeden kullanılmaya devam etmiştir. Kahramanlaştırma, suç ve suçlu karşılaştırmalarıyla afete yönelik bakış açısını oluşturmada toplumsal yararın önde tutulmadığı da görülmüştür (Timisi & Dursun, 2003, s. 7).

Burada gazetecinin haberi yazarken kullandığı söylemin yönü, durduğu ideolojik tarafın fanatizminden çok haberi tam da olduğu şekilde yayınlaması şeklinde olmalıdır. Hearst'ın dediği gibi "Haber, birinin yayınlanmasını istemediği şeydir, gerisi reklamdır" sözünde anlatılmak istenen de haber içeriğinde kullanılan dilin destekleyici veya hedef gösterici olmasından öte gerçek olmasıyla ilgilidir (Zeyrek, 2020).

Deprem özelinde afet haberlerine bakıldığında genel olarak ilk günkü temel bilgilerin ardından sonraki günlerde suçlu arayışına gidildiği görülmektedir. Bütünsel yaklaşılmayan haber içeriklerinde ya mevcut sistemin savunulduğu ve üçüncü şahısların sorumlu tutulduğu görülmüş ya da aksine sistemdeki eksiklikler ve hatalar öne çıkarılarak doğrudan devlet eleştirilir olmuştur.

Amaç ve Yöntem

Türkiye coğrafi konumu nedeniyle deprem riskinin yüksek olduğu bir bölgede bulunmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde çok büyük depremler yaşamış ve binlerce insanını kaybetmiştir. Bu çalışmada deprem haberlerine medyanın nasıl yaklaştığı ve nasıl bir söylem oluşturduğu üzerinde durulmuştur. Medyanın kullandığı dil ve söylem her türlü haberde kritik bir önem taşımaktadır. Bu çalışmada, geleneksel medyanın temsilcilerinden olan gazetelerin afet durumlarında yayın politikalarına göre nasıl hareket ettikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın örnekleme, belirli bir amaç doğrultusunda seçilen örneklem türü olan amaçlı örneklemedir. Amaçlı örneklemede örneklem seçimi, örneklemin temsil etmesi gereken özelliklere göre yapılmaktadır (Aziz, 1990, s. 49). Bu çalışmada farklı yayın politikalarına sahip olan *Hürriyet*, *Sabah* ve *Cumhuriyet* gazetelerinin Kahramanmaraş depreminin gerçekleştiği 06.02.2023 tarihinden sonraki bir aylık süreçte ilk sayfalarında yer alan haberler incelenmiştir. Bu açıdan seçilen araştırma evreni, Basın İlan Kurumu'nun verileri temel alınarak seçilen en yüksek tirajlı gazetelerden oluşmaktadır: Nitel ve nicel yöntemeye dayanan bu çalışmada Kahramanmaraş depremine yönelik haber ve yorumlar içerik analizi tekniği kullanılarak incelenmiştir.

Çalışmada incelenen gazetelerin ilgili depremden sonraki otuz gün içerisinde yayımlanan tüm sayıları, deprem haberine yer verme, başka konulara eğilme, yazım dilinde etik ve ahlaki değerlerin gözetilmesi ve metinde sunulan bilimsel veri kategorileri açısından analiz edilmiştir.

Haber ve söylem analizinde kullanılan bir yaklaşım olan Van Dijk'in bilişsel yapı çözümlemesi, söylemin dilbilimsel yapısından çok, insanların o söylemi anlama biçimleri ve olayları bilişsel olarak nasıl işledikleri üzerinde durulmaktadır. Bu yaklaşım, haber metinlerinin nasıl işlendiğini ve anlamlandırıldığını anlamak için oldukça önemlidir. Bilişsel yapı çözümlemesi, haber metinlerinde kullanılan sözcüklerin, cümlelerin ve yapıların bir araya gelerek nasıl bir anlam ağı oluşturduğunu incelemektedir. Bu anlam ağı, okuyucunun ya da dinleyicinin olayları nasıl algıladığını ve yorumladığını belirtmektedir. van Dijk'a göre, haber metinleri, okuyucuların ve dinleyicilerin zihinlerindeki bilişsel yapıları değiştirmek ve belirli bir bakış açısını benimsetmek için kullanılmaktadır (van Dijk, 2014, s. 141). Bu nedenle, haber metinleri ve söylemler, belirli bir ideolojik bakış açısını yansıtmakta ve okuyucuların ya da dinleyicilerin zihinlerinde belirli bir düşünce yapısının oluşmasına neden olabilmektedir. van Dijk'in bilişsel yapı çözümlemesi, haber ve söylem arasındaki bu ilişkiyi anlamak ve haber metinlerinin okuyuculara sunumunu değerlendirmek için kullanışlı bir araçtır. Bu çalışmada seçilen gazetelerin kullandığı söylemler ve aralarındaki ideolojik farklılıkların haberlere yansması van Dijk'in bilinçsel yapı çözümlemesine göre değerlendirilmiştir.

Basının "medya" olmasından önce gazeteciliğin daha etkin ve önemli olduğu, haber kaynaklarının nispeten daha az teyit edilebilir ancak bir o kadar

da güvenilir olduğu da unutulmamalıdır. Bu açıdan gazeteciliğin teknolojiyle birlikte hız kazandığı ancak bir o kadar da güvenilirliğini yitirdiği de dile getirilen söylemler arasında yer almaktadır. Hohenberg'e göre afet durumlarında gazetecilik durumunun önemi diğer zamanlara göre daha da artmaktadır. Ona göre bir felaket durumunda gazetecilerin görevi çok önemlidir ve ne yapması gerektiği çok açıktır. Deprem veya sel gibi doğal felaketler meydana geldiğinde gazeteciler tehlikeyi, zorluğu veya masrafı umursamadan haberi öğrenmek ve gazetede yayımlanmasını sağlamakla görevlidir. Bu gazetecilik geleneğinin bir parçasıdır ve iyi gazeteler bu geleneğe saygı gösterirler. Deprem haberini yayımlayan gazeteler, felakete uğrayan şehirlere ilk önce ve doğru bir şekilde olayın ayrıntılarını veren, depremzedelerin listesini doğru şekilde sağlayan, nereden ve nasıl yardım alabileceklerini bildiren, dayanma güveni ve cesareti sağlayan en önemli araçlardır (Hohenberg, 1963, s. 257).

Başkut da afet durumlarında gazetecinin olaya dolayısıyla habere ilişkin yaklaşımını benzer şekilde ifade etmiştir. Afet durumlarında ölen ve yaralananların tam listesinin verilmesinin önemli olduğunu, bu listede ölen ve yaralananların isimleri, meslekleri, yaşları gibi ayrıntılı bilgilerin yanı sıra yaralıların, yaralanma derecesinin de kaydedilmesi gerektiğini ifade eden Başkut, patlamaların meydana geldiği durumlarda ölü ve yaralı sayısının artabileceğine ve gazetecinin görevinin daha da zorlaşacağına dikkat çekmektedir. Afetin meydana geldiği yerde birçok söylenti de ortaya çıkabilmekte ve bu söylentilerde abartı ve gerçek dışı bilgiler dolaşabilmektedir. Ancak gazetecinin görevi bu verileri doğrularak gerçekliğini teyit etmektir (Başkut, 1967, s. 160).

Temel olarak bakıldığında her durumda gazeteci, haber içeriğini üretirken, haberde kullandığı dil ve söylemi geliştirirken gazetecilik mesleği etik ilkelerine de uygun hareket etmesi gerekmektedir. Bu yaklaşım deprem gibi toplumsal yıkımların çok üst seviyede olduğu durumlarda daha da öne çıkmaktadır. Toplumun sadece haber almasını sağlayacak haberler yapılması, ideolojik dil ve söylemlerden kaçınılması en temel yaklaşımlardandır.

Bulgular

Seçilen araştırma evreni kapsamında Basın İlan Kurumu'nun verileri temel alınarak en yüksek tirajlı gazeteler belirlenmiş ve *Hürriyet*, *Sabah* ve *Cumhuriyet* gazetelerine yönelik bir araştırma gerçekleştirilmiştir. 06.02.2023 tarihinde yaşanan Kahramanmaraş depreminden itibaren otuz günlük süre içerisinde belirtilen gazetelerin manşetleri özelinde birinci sayfalarında kullandıkları haberler nitel ve nicel olarak incelenerek elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında elde edilen nicel ve nitel bulgulardan bu bölümde bahsedilmiştir.

Nicel verilere ilişkin genel bulgular

Örneklem kapsamında otuz gün boyunca takip edilen gazetelerin ilk sayfalarında; *Hürriyet* gazetesinde 42, *Sabah* gazetesinde 44, *Cumhuriyet* gazetesin-

de 44 olmak üzere Kahramanmaraş depremi ile ilgili toplam 130 haber yayımlanmıştır. Çalışma kapsamında üç gazete de otuz gün boyunca depremle ilgili haberlere hem manşetlerinden hem de sürmanşetlerinden yer vermişlerdir.

Tablo 1. Deprem sonrasında gazetelerin belirlenen haber kategorilerine göre dağılımı

Gazete	Muhalefet Partilerin ve Belediyelerinin Yardımlarına Yer Verilmesi	Müteahhitlerin Suçlanmasına Yönelik Haberler	Muhalefetin Suçlanmasına Yönelik Haberler	Hükümetin Suçlanmasına Yönelik Haberler
<i>Hürriyet</i>	1	4	-	-
<i>Sabah</i>	1*	4	10	-
<i>Cumhuriyet</i>	1	-	-	11

Tablo 1'de deprem sonrasında gazetelerin ana sayfalarında belirlenen haber kategorilerine göre dağılımı gösterilmektedir. Tablo 1'e göre *Hürriyet*, *Sabah* ve *Cumhuriyet* gazeteleri deprem dışındaki haberlere manşetlerinde yer vermemeyi tercih etmişlerdir. Her üç gazetede muhalefetin yaptığı yardımlar ile ilgili birer haber vermeyi tercih etmişlerdir. Ancak *Sabah* gazetesi bu haberinde olumsuz bir yaklaşım sergilerken diğer gazeteler yardım haberini olumlu olarak sunmayı tercih etmişlerdir.

30 gün boyunca yapmış olduğumuz incelemede dikkatimizi çeken en önemli haberlerden birisi ise yıkılan binalarda müteahhitlerin suçlu olarak gösterilmesi idi. *Hürriyet* ve *Sabah* gazeteleri binaların yıkılmasında müteahhitleri suçlu gösteren 4'er haber yaparken *Cumhuriyet* gazetesinde bu konu ile ilgili habere rastlanılmamıştır. *Cumhuriyet* gazetesi bu tutumu ile bu yıkımlarda asıl suçlunun iktidar olduğu mesajını vermeye çalıştığı düşünülmektedir.

Yapılan araştırmada en çok dikkat çeken haber konularından birisi de depremde insan kaybının ve zararın büyük olmasının muhalefete bağlanmasıyla ilgili haberlerdir. *Hürriyet* ve *Cumhuriyet* gazeteleri 30 gün boyunca yaptıkları haberlerde muhalefeti suçlamaya yönelik haber yayımlamazken *Sabah* gazetesi muhalefeti suçlamaya yönelik 10 haber yayımlamıştır. Çalışma kapsamında tutulan gazeteler depremde insan kaybının ve zararın büyük olmasının hükümete bağlanmasıyla ilgili de farklı bir tutum sergilemişlerdir. *Hürriyet* ve *Sabah* gazetesi haberlerinde hükümeti suçlayıcı haberlere yer vermezken *Cumhuriyet* gazetesi depremde bu kadar çok can kaybı ve yıkımın olmasında hükümeti suçlayan 11 haber yayımlamıştır.

Tablo 1 genel olarak değerlendirildiğinde; gazetelerin rutin haberlerinde görülen yayın politikaları afet durumlarında çok fazla değişmemiştir. Gazeteler siyasal ideolojilerine ya da sahiplik yapılarına göre haberler üretmeyi ve kamuoyu ile paylaşmayı tercih etmişlerdir.

Tablo 2. Deprem sonrası Hürriyet gazetesinin yayımladığı haberlerin başlıkları

	Tarih	Manşet Başlığı	Haberin İçeriği
1	7.02.2023	Peş Peşe Felaket	Artçı sarsıntılara dikkat çekilmiş
2	8.02.2023	Dev Bir Çaresizlik	Halkın çaresizliği ifade edilmiş
3	9.02.2023	En Perişan 7 Nokta	Yıkımın en yüksek olduğu bölgeler belirtilmiş
4	10.02.2023	Hepsi Nobellik	Yerli-yabancı arama-kurtarma ekiplerine övgü
5	11.02.2023	Saha Raporu	Can ve mal kaybı envanteri verilmiş
6	12.02.2023	Helin 102 Saati Anlattı	Mucize kurtuluş öyküleri
7	13.02.2023	Her Köşede Aynı Soru	Şimdi bize ne olacak?
8	14.02.2023	Asla Kimsesiz Değilsiniz	Kimsesizler Mezarlığına atfen kullanılmış başlık
9	15.02.2023	Mart Başında İnşaat Başlar	Depremzedelere satılacak evlere ilişkin Cumhurbaşkanı'nın ifadesi
10	16.02.2023	Elveda Güzel Şehrim	Deprem bölgesinden göç eden depremzede haberi
11	17.02.2023	Hayatın En Zor Rolü	Tiyatro salonunda konaklayan depremzedelere atfen
12	18.02.2023	Yabancı Gözler İnanamadı	Yabancı gazeteci ve arama-kurtarmacıların, felaketin büyüklüğü karşısında yaşadığı şaşkınlık
13	19.02.2023	Umut Bebekleri	Hamile depremzedelerin doğum haberleri
14	20.02.2023	Uçakların Hüzün Seferi	Deprem bölgesinden uçakla ayrılan depremzedeler ve yardım ekipleri
15	21.02.2023	Deprem Yine Vurdu	Bölgede yaşanan bir başka sarsıntı
16	22.02.2023	Korku Panik ve Kaçış	Artçı depremler nedeniyle yaşanan korku ve yaşanan panik
17	23.02.2023	Örnek Olsun	ABB'nin de bulunduğu deprem bölgesine önemli yardımların haberi
18	24.02.2023	Savaştan Bile Beter	Suriyeli mültecilerin yaşadığı deprem korkusu
19	25.02.2023	Sinan Ayakta Torunları Çadırdadır	Depremde sağlam kalan Mimar Sinan Heykeli ve depremzede çadırları
20	26.02.2023	Karbon Fiber Mucizesi	ODTÜ hocaları tarafından kullanılan yeni bir teknolojinin depreme dayandığı haberi
21	27.02.2023	Betondaki Ölüm Tuzağı	İnşaatlarda kullanılan betonun kalitesinin düşük olduğuna ilişkin haber

22	28.02.2023	Keşke Bu Gemide Turist Olsaydım	İskenderun limanına demirleyen ve depremzedelere kapısını açan bir kruvaziyer gemisi
23	1.03.2023	İstanbul için 100 Öneri	Beklenen Marmara depremi ve İstanbul haberi
24	2.03.2023	1966 Varto 2023 Kırıkhan	1966'da Muş Varto'da depremden kaçarak Hatay Kırıkhan'a yerleşen ancak burada da depreme yakalananların hikayesi
25	3.03.2023	Öne Deprem Sonra Kayalar	Depremle hasar gören Bektaşlı köyünü bir de dağdan kopan kayaların ezmesi haberi
26	4.03.2023	Akşener Masadan Kalktı	6'lı masa ve siyaset haberleri
27	5.03.2023	Şimdi Ne Olacak	6'lı masa ve siyaset haberleri
28	6.03.2023	Vatandaş DASK'ı Soruyor	Zorunlu deprem sigortasına yönelik sorular
29	7.03.2023	Deprem Varken Kavga Etmeyiz	CB Erdoğan'ın seçime ilişkin sözleri
30	8.03.2023	Bir Mahalle De Siz Kurun	Depremzedelere yardım haberi

*Tablo 2'*de deprem sonrası *Hürriyet* gazetesinin otuz gün boyunca yayımladığı haberlerin başlıkları gösterilmektedir. Merkez üssü Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesi olan ve 6 Şubat 2023 tarihinde saat 04.17'de gerçekleşen 7.7 ve ardından 7.6 şiddetindeki depremin ilk haberi ertesi gün yani 7 Şubat 2023'de basılı yayın organlarında yer almıştır. *Hürriyet* gazetesi 7 Şubat tarihinde geleneksel kırmızı-beyaz logosunun yerine siyah zeminli logo ile çıkmıştır. Gazete siyah logolu olarak 6 gün daha çıkmış sonrasında 13 Şubat'ta klasik logosuna dönmüştür. Gazete ilk manşetinde "Peş Peşe Felaket" başlığını kullanırken, Hatay, Adana, Kahramanmaraş ve Diyarbakır'dan yıkımlara dair görseller kullanmıştır. Gazetede yayınlanan haberlerin başlıkları genel olarak yaşanan olayları anlatmakla birlikte depremden çıkarılması gereken derslere de odaklanıldığı görülmüştür.

Tablo 3. Deprem sonrasında Sabah gazetesinin yayımladığı haberlerinin başlıkları

	Tarih	Manşet Başlığı	Haberin İçeriği
1	7.02.2023	Asrın Felaketi	Afetin büyüklüğüne gönderme
2	8.02.2023	Eşsiz Dayanışma	Yardımlaşma
3	9.02.2023	Hiç Kimseyi Sokakta Bırakmayacağız	CB Erdoğan'ın sözleri
4	10.02.2023	Yaralar Sarılıyor	Devletin ve milletin yardımları
5	11.02.2023	Depremzedeye 1 Yıl Kira Desteği	CB Erdoğan'ın sözleri
6	12.02.2023	Tüm Yurtlar Depremzedelere	CB Erdoğan'ın sözleri

7	13.02.2023	Umut Hep Var	Mucize kurtuluş hikayeleri
8	14.02.2023	Konteyner Kent Seferberliği	Konteyner yardımları
9	15.02.2023	Acılı Ailelere 100 Bin TL Acil İhtiyaç Yardımı	CB Erdoğan'ın sözleri
10	16.02.2023	Asrın Dayanışması 106 Milyar Lira	Yardım seferberliğine ilişkin haber
11	17.02.2023	Kendileri Küçük Yüreklere Büyük	Depremzedelere kumbaralarındaki paraları bağışlayan çocuklar haberi
12	18.02.2023	Bir Kolon 51 Can	Yıkılan bir binanın kolonlarının kesildiği ve dükkan sahiplerinin tutuklandığı haberi
13	19.02.2023	Dönüşüm Karşıtları İskenderun'u Yıktı	Yıkımın sebebinin muhalefet olduğuna ilişkin haber
14	20.02.2023	CHP Dönüşüme Karşı Çıktı Tehlike Büyük	Yıkımın sebebinin muhalefet olduğuna ilişkin haber
15	21.02.2023	Şehirlerimizi Yeniden Ayağa Kaldıracağız	CB Erdoğan'ın sözleri
16	22.02.2023	Her Girişimi CHP Engelledi	Yıkımın sebebinin muhalefet olduğuna ilişkin haber
17	23.02.2023	Yıkım Kafası	Yıkımın sebebinin muhalefet olduğuna ilişkin haber
18	24.02.2023	İşte Kentsel İhanet Haritası	Yıkımın sebebinin muhalefet olduğuna ilişkin haber
19	25.02.2023	Yeni Hayat İçin İlk Adımlar	Deprem inşaatının başladığına ilişkin haber
20	26.02.2023	Dönüşüm Davaları Ölüme Davetiye	Yıkımın sebebinin muhalefet olduğuna ilişkin haber
21	27.02.2023	Kentsel Dönüşüm İçin Halkı Hep Uyardı (Muhalefet Dönüşüme Karşı)	Yıkımın sebebinin muhalefet olduğuna ilişkin haber
22	28.02.2023	Yıkılan Her Konutun Daha Güvenlisini ve Güzelini Yapacağız	CB Erdoğan'ın sözleri
23	1.03.2023	Dönüşümü Engelleyen Milletimizi Hançerler	Yıkımın sebebinin muhalefet olduğuna ilişkin haber
24	2.03.2023	Türkiye'yi Mutlaka Dönüştüreceğiz (Bay Bay Kemal ve Yanındaki Hanımefendi Dönüşüme Karşı)	Yıkımın sebebinin muhalefet olduğuna ilişkin haber
25	3.03.2023	Nereden Nereye	1999 depremine göre 2023 depreminde daha iyi organize olduğuna yönelik haber
26	4.03.2023	Afetlere Karşı Bilimsel Seferberlik	CB Erdoğan'ın sözleri

27	5.03.2023	Hiçbir Şey Eskisi Gibi Olmayacak	CB Erdoğan'ın sözleri
28	6.03.2023	İşte Örnek Dönüşüm	Kentsel dönüşüm haberi
29	7.03.2023	Baş Döndüren Kirli Pazarlık	6'lı masa ve siyaset haberleri
30	8.03.2023	Dertleri Türkiye Değil Koltuk	6'lı masa ve siyaset haberleri

*Tablo 3'*te deprem sonrası *Sabah* gazetesinin otuz gün boyunca yayımladığı haberlerin başlıkları gösterilmektedir. *Sabah* gazetesi, Kahramanmaraş depreminde de etkin rol oynamış ve çok sayıda deprem haberini okuyucusu ile buluşturmuştur. Deprem felaketinin yaşandığı günü "Asrın Felaketi" manşetiyle yansıtan *Sabah*, ikinci günden itibaren tıpkı Hürriyet gazetesinde olduğu gibi 6 gün boyunca logosunu siyah renkle değiştirerek yayın yapmıştır. İlk üç gün özellikle kurtarılmaya görüntüleri ve dayanışma mesajı veren ifadeler kullanan gazetenin dikkat çeken bir başka yönü ise manşet içerik ne olursa olsun istisnasız Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın görselini ana sayfada kullanmış olmasıdır. *Sabah* gazetesi haber başlıklarında genel olarak iktidarı övücü bir dil kullanırken muhalefeti de eleştiren bir dil kullanmayı tercih etmiştir.

Tablo 4. Deprem sonrasında Cumhuriyet gazetesinin yayımladığı haberlerin başlıkları

	Tarih	Haberin Manşeti	Haberin İçeriği
1	7.02.2023	Yüzyılın Felaketi	Deprem büyüklüğüne ilişkin haber
2	8.02.2023	Ses Var Devlet Yok	Devletin depremzedeye yetişemediği yetersiz kaldığı haberi
3	9.02.2023	Vicdansız Karartma	İnternet kesintileri ve iletişim ağının kesilmesine yönelik eleştiriler
4	10.02.2023	Mucizelerden Vazgeçmeyin	Mucize Kurtuluş haberi
5	11.02.2023	Tek Adam Enkazı	Cumhurbaşkanlığı sistemine yönelik eleştiri
6	12.02.2023	Yüzyılın Dayanışması	Yardımlaşmaya yönelik haber
7	13.02.2023	İktidarın Gücü Öğrenciye Yetti	Yurtlarından çıkarılan üniversite öğrencileri ve uzaktan eğitime geçiş eleştirisi
8	14.02.2023	31 Bin Cana Sıfır İstifa	Yetkililerin istifa etmediği, suçu müteahhitlere yıkıma çalıştıklarına ilişkin haber
9	15.02.2023	Can Pazarında İnşaat Sözü	Enkaz altında insanlar varken, hükümetin aynı fay hattına inşaat yapma sözü eleştirisi
10	16.02.2023	İstifa Etmiyorlar Tehdit Ediyorlar	Eleştirilere sert yanıt veren hükümet ve kimsenin sorumluluk almadığı haberi
11	17.02.2023	Milletin Parası İle Millete Bağış	Genel yardım seferberliğinde kamu kurumlarının yardım yapması eleştirildi

12	18.02.2023	Zihniyet Enkazı	Cumhurbaşkanlığı sistemine yönelik eleştirisi
13	19.02.2023	Üniversiteye Yok Diyanet'e Var	Üniversitelerde eğitime ara verilip öğrenci yurtları boşaltılırken, diyanetin yatılı kuran kurslarını yüzyüze eğitime açması eleştirildi.
14	20.02.2023	Çürük Binaya Mahkûm Ettiler	Konutların güvensiz olduğu haberi
15	21.02.2023	Bakanlardan Tam Saha İnkâr	Hükümet yetkililerinin ortada bir sorun ve sorumlu yokmuş gibi davranmaları eleştirildi
16	22.02.2023	Millet De Sizi Not Etti	Eleştirilere sert yanıt veren hükümet ve kimsenin sorumluluk almadığı haberi
17	23.02.2023	Gerçeğe Sansür	Hükümeti eleştiren medya organlarına ceza verilmesine ilişkin haber
18	24.02.2023	Kürsüde Tehdit Sokakta Çekiç	Cezanın yanı sıra muhalif medya gruplarına sokakta da saldırı olması haberi
19	25.02.2023	Felaketten Hiç Ders Almıyorlar	Tarım arazisine konut yapılmasına yönelik haber
20	26.02.2023	Beton Sevdası Öldürdü	Tarım arazisine konut yapılmasına yönelik haber
21	27.02.2023	Cihatçıya Var Yurttaşa Yok	Kızılay'ın çadırlarının Suriye'deki cihatçılara gönderildiği haberi
22	28.02.2023	Yardımlı Da Sattılar	Kızılay'ın çadır sattığı haberi
23	1.03.2023	Kızılay'a Bağış Yandaşa Maaş Oldu	Kızılay'a yapılan yardımların Kızılay çalışanlarına yüksek oranlı çift maaş olduğu haberi
24	2.03.2023	Çocuklar Kayıp Aileler Perişan	Kayıp depremzede çocuklar haberi
25	3.03.2023	Taşıma Bahane Rant Şahane	Kentsel dönüşüm ve taşımanın rantta yol açtığı haberi
26	4.03.2023	Siyasette Kartlar Tekrar Dağıtılıyor	6'lı masa ve siyaset haberleri
27	5.03.2023	Millet İttifakı Formül Arıyor	6'lı masa ve siyaset haberleri
28	6.03.2023	AKP Enkazdan Çıkamadı	Depremzedelerin çaresizliği ve hükümetin beceriksizliğine yönelik haberler
29	7.03.2023	Ve Millet'in Adayı Kılıçdaroğlu	6'lı masa ve siyaset haberleri
30	8.03.2023	4159 Okul Çok Riskli	Deprem riskine yönelik haber

*Tablo 4'*te deprem sonrası *Cumhuriyet* gazetesinin otuz gün boyunca yayımladığı haberlerin başlıkları gösterilmektedir. *Cumhuriyet* gazetesi 6 Şubat tarihli Kahramanmaraş depremlerinin ardından araştırma kapsamında tutulan diğer gazetelerde olduğu gibi deprem haberlerine oldukça sık yer vermiştir.

Cumhuriyet gazetesi deprem sonrasındaki ilk sayısının sürmanşetinde “Kahramanmaraş merkezli depremler Türkiye’yi yıktı” ifadesini kullanırken manşette “Yüzyılın Felaketi” başlığını tercih etmiştir. Diğer gazetelerden farklı olarak ana sayfasında ufak bir karikatüre yer veren gazete, sismograf etrafında toplanmış kişilerin ölçeğe odaklandığını, ancak hemen yanında duran sayfalar dolusu uyarılara kimsenin bakmadığını anlatmaya çalışmıştır (*Cumhuriyet*, 7 Şubat). 8 Şubat tarihinde devletin enkaza ve depremzedeye yetişemediği eleştirileri ve askerin olaya dahil edilmesi konusunda geç kalındığının altı çizilen ifadeler kullanılmıştır. Depremi ilk günlerinde yaşanan ve özellikle *Twitter* ve *TikTok* gibi sosyal paylaşım mecralarını etkileyen kesintilerle ilgili olarak da “Vicdansız Karartma” başlığını kullanmıştır (*Cumhuriyet*, 9 Şubat). Gazete haberlerinde özellikle deprem sonrası krizin yönetimi konusunda hükümetin yetersiz kaldığı konusunda eleştirilerde bulunmuştur.

Nitel verilere ilişkin genel bulgular

Çalışmanın bu bölümünde örneklem kapsamında ele alınan gazetelerin Kahramanmaraş Depremi sonrasında yayımladıkları haberler, nicel analizde elde edilen bulgular ile haberlerin içerikleri ve yoğunlukları göz önünde bulundurularak dört kategoriye göre nitel analize tabi tutulmuştur.

Depremde yıkılan binaların sorumlularının haberlerde sunumu

Kahramanmaraş depreminde yaşanan yıkımın ve can kaybının yüksek olmasının temel sebebi, vatandaşların oturdukları binaların depreme dayanıksız olması ile açıklanmaktadır. Ancak burada “suçlu” olarak sunulan binalar değil, binaları yapanlardır. İnceleme kapsamında tutulan gazeteler depremde yıkılan binaların sorumlularına yönelik yapmış oldukları haberleri okuyucuya farklı biçimlerde sunmuşlardır. Örneğin *Cumhuriyet* gazetesinde bu durum, kamu görevlilerinin gerekli ve yeterli denetimi yapmaması, binaların yapımı sırasında ve sonrasında kontrollerin standartlar seviyesinde olmaması ve netice itibarıyla bu sonuçtan hiçbir kamu görevlisinin sorumluluk almaması olarak sunulmuştur.

Sabah gazetesinde ise devlet yetkililerinin bu durumda sorumluluğu olmadığı özellikle belirtilmeden, doğrudan sorumluların binaları inşa eden müteahhitler olduğu şeklinde haber yapılmasıyla ispat edilmeye çalışılmıştır. Hatta bunun ötesinde “kaçan” müteahhitleri devletin yakaladığı haberlerine sıklıkla yer verilmiştir. Bir başka hedef gösterme de muhalif politikacılara yönelik olmuştur. Eski binaların yenilenmemesinin sebebi olarak kentsel dönüşüme itiraz eden kişi ve gruplar sorumlu tutulmuş, binaların bu yüzden yenilenemediği ve can kaybının bu yüzden arttığı sürekli olarak gazetelerde öne çıkarılan husus olmuştur.

Hürriyet gazetesinde yayımlanan haberlere bakıldığında depremde yıkılan binalara yönelik bir sorumlunun gösterildiği haberlere rastlanılmamakla birlikte müteahhitlerin “kaçarken yakalandığı” haberlere de yer verildiği görülmüştür.

Depremde yıkılan binaların sorumlusunun kim olduğuna yönelik basında çıkan haberlerin genel değerlendirmesi yapıldığında, “sorumlunun” içeriği sunan basın organına göre değişiklik gösterdiği açık bir şekilde görülmektedir. Politik veya ideolojik olarak gazetenin bulunduğu yerde sorumlu her zaman “karşı” taraf olarak sunulmuştur. Bu durum basının tarafsızlık ilkesine de aykırı bir tavır olarak değerlendirilebilmektedir.

Deprem haberleri ile ilgili görsel kullanımı ve sunumu

Doğal afet durumlarında yaşanan gazetelerdeki görsel kullanımı, deprem durumunda da genel itibariyle özelliğini korumuştur. Genel olarak bakıldığında mucize kurtuluş görüntüleri gerek televizyon ve gerekse yazılı basında öne çıkan ilk haber görselleri olarak öne çıkmaktadır. Afetin ilk yaşandığı günlerde genellikle afetin yıkımına ilişkin bilanço verileri ve enkaz altından kurtuluş görüntüleri aktarılırken, sonraki günlerde basın organının ideolojik yaklaşımına göre haber içeriklerinde olduğu gibi görsel kullanımında da değişiklik gözlemlenmiştir.

Örneğin *Sabah* gazetesi manşet haberlerinin neredeyse tamamında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın fotoğraflarına diğer gazetelere göre daha fazla yer vermiştir. Çoğu zaman bir depremzedeye sarılırken, acısını paylaşırken şeklinde olan görsellerde genellikle çocuklar ve yaşlılar kullanılmaktadır.

Cumhuriyet gazetesinde ise bu durum daha farklı şekilde görülmektedir. Gazetelerdeki görseller çoğunlukla haber ile doğru orantılı verilmiş içerikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde eleştirel haberlerde cumhurbaşkanının görseli kullanılmamış olup, çoğunlukla enkaz ve mağdur depremzede görüntüleri öne çıkmaktadır. Haber fotoğraflarında daha çok depremin büyüklüğü ortaya konulmaya çalışılmıştır. Burada dikkat edilen bir başka husus ise aynı oranda muhalif diğer politikacıların da görsellerine yer verilmemiş olduğudur. Kısacası haber içeriğindeki konuya ilişkin bölgenin veya bölgede yaşayan depremzede vatandaşların görselleri kullanılmıştır. Bu da eleştirinin politikacılar üzerinden değil, olaylar veya eylemler üzerinden yapıldığını göstermektedir.

Hürriyet gazetesinde ise mesajın veya haberin içeriğine göre kullanılan görsellerde, popülist bir söylem ifade eden görseller kullanılmamaya çalışılmıştır. Öyle ki muhalif belediyelerin de iktidar partisine ait belediyelerin de yardımları, politikacıların görselleri ile değil yapılan yardımların içerikleriyle anlatılmaya çalışılmıştır. Bu durum haberin içeriğine odaklanıldığını ve politik popülist yaklaşımlardan uzak kalınmaya çalışıldığını da göstermesi açısından önemlidir.

Gazetelerin deprem haberlerinde iktidar ve muhalefetin kullandığı dili sunum şekli

Medya organizasyonu içerisinde en önemli konulardan birisi haberde dilin kullanımınıdır. Dil haberlere birtakım özellikler kazandırmakla birlikte bazı sınırlamaları da beraberinde getirmektedir. Haberde hız önemli olmakla birlikte

haber yazımında kısa sade ve okuyucunun anlayacağı bir dil kullanılması gerekmektedir. Haber metinlerinde yazım kurallarına dikkat edilerek haber yazım teknikleri haberlerde uygulanması gereken en önemli konular arasında bulunmaktadır. Haberde okuyucu hedef kitle göz önünde bulundurularak seçilen dilin ona göre belirlenmesi gerekmektedir. Haber belirli bir eğitimden geçmiş muhabirler tarafından haber toplama ve yazma kurallarına göre yazılması gereken çok önemli bir uğraştır.

Haberin toplama ve yazım sürecinde muhabirin tarafsız olması önemli olmakla birlikte haberin yayınlanacağı kitle iletişim araçlarının yayın politikaları ve sahiplik yapıları da o haberin kamuoyu ile paylaşım sürecinde çok etkili olmaktadır. Muhabir tarafından oluşturulan haber dili kitle iletişim aracının yayın politikalarına göre dizayn edilmekte, edilmediyse editör tarafından müdahale edilerek yayına sunulmaktadır. Haber yazarken dilin kullanımı belirli etik ilkeler çerçevesinde ortaya konulması gerekirken yukarıda anlatılan süreçlerin buna engel olduğunu düşünülmemektedir.

Araştırmada deprem haberleri incelenirken gazetelerin deprem haberlerinde iktidar ve muhalefetin kullandığı dil hedef kitleye sunulurken farklılıklar gözlemlenmiştir. Gazeteler genel olarak haber toplama ve yazma süreçlerinde habercilik kurallarını göz önünde bulundurarak haberleri yazmış ve hedef kitlelerine ulaştırmaya çalışmışlardır. Haber yazım ve dil bilgisi teknikleri ile ilgili haberlerde olumsuzluklar gözlemlenmemiştir. Haberlerde başlık, spot, ara başlık gibi haber yazma tekniklerinde aranan özellikler bulunmaktadır. Haberlerde fotoğraflar kullanılmakla birlikte haberi yazan muhabirin imzası atılmıştır. Cümleler sade ve anlaşılır bir şekilde hedef kitleye sunulmaya çalışılmıştır. Haberlerin yazımında dikkat çeken en önemli ayrıntılardan biri ise haber dili kullanılırken gazetenin yayın politikasına göre hareket edilmiş olmasıdır. Çünkü haberde kullanılan sözcük seçimleri kitle iletişim araçlarının ideolojik tavrını da yansıtmaktadır. Örneğin *Hürriyet* gazetesi deprem haberlerinde daha sade bir dil kullanmaya çalışmıştır. Özellikle deprem haberlerinde iktidar ya da muhalefetin dilini olduğu şekliyle vermiştir.

Sabah gazetesi ise deprem haberlerinde iktidar yanlısı muhalefet karşıtı bir dil kullanmayı tercih etmiştir. Deprem haberlerinde iktidar yöneticilerinin muhalefete yönelik kullandıkları dili daha da sertleştirerek okuyucuya sunmaya çalışmıştır. Bu anlamda özellikle haber başlıklarında kullanılan dil dikkat çekmektedir. "Dönüşüm Karşıtları İskenderun'u Yıktı, CHP Dönüşüme Karşı Çıktı Tehlike Büyük, Her Girişimi CHP Engelledi, Yıkım Kafası" gibi haber başlıkları bunlardan bazıları arasında bulunmaktadır. *Sabah* gazetesinin deprem haberlerinde iktidara yönelik dili kullanımı ve okuyucuya sunum şekli ise daha yumuşak ve iktidarı övücü şekildedir. Aynı zamanda *Sabah* gazetesi deprem haberlerinde muhalefeti olumsuz şekilde hedef gösterici bir dil kullanmayı da tercih etmiştir. İktidarı övücü haber başlıkları arasında "Eşsiz Dayanışma, Yaralar Sarılıyor, Hiç Kimseyi Sokakta Bırakmayacağız, Asrın Dayanışması 106 Milyar Lira, İşte Örnek Dönüşüm" bulunmaktadır.

Cumhuriyet gazetesinin deprem haberlerinde, iktidar ve muhalefetin kullandığı dili sunum şekli ise genellikle haberlerinde iktidarı suçlayıcı bir dil kullanmayı tercih etmiştir. Gazete deprem öncesinde ve sonrasında iktidarın görevini doğru yapmadığını, devletin organlarının deprem bölgesine müdahalede çok geç kaldığını ve tüm süreçlerin yanlış yönetildiğini sert bir dille haberlerinde eleştirmiştir. İktidarı eleştiren haber başlıkları arasında “Ses Var Devlet Yok, Bin Cana Sıfır İstifa, İstifa Etmiyorlar Tehdit Ediyorlar, Bakanlardan Tam Saha İnkâr, Beton Sevdası Öldürdü, Yardımı da Sattılar” bulunmaktadır. *Cumhuriyet* gazetesi deprem haberlerinde, muhalefeti daha çok iktidarın politikalarını eleştiren bir şekilde sunmakla birlikte muhalefetin elinde bulunan büyükşehir belediyelerinin yaptığı yardım çalışmalarını olumlu bir şekilde okuyucusuna sunmaya çalışmıştır

Depremde gazetelerin yardım haberlerini sunumu

Kahramanmaraş depremi sonrasında medyanın en fazla haber yaptığı konulardan birisi de yapılan yardımlar olmuştur. Her afet sonrasında oradaki hayatı normale döndürebilmek ve bu afetten etkilenen insanların yaralarını sarabilmek için kamu ve özel kuruluşlarla birlikte tüm vatandaşlar deprem bölgesine akın akın yardım etmeye çalışmaktadır. Kahramanmaraş depreminde de tüm kamu, özel kuruluşlar ve vatandaşlar bölgeye yardım yapabilmek için büyük bir çaba göstermişlerdir. Bu yardımların toplanma, gönderilme ve dağıtım şekli medya tarafından en fazla ele alınan konulardan birisi olmuştur. Bir taraftan medyada, deprem bölgesine yardım yapılması konularını işlerken bir taraftan da yardımın toplanma, gönderilme ve dağıtımına yönelik eleştirilerde bulunulmuştur.

Araştırma kapsamında tutulan gazetelerden biri olan *Hürriyet* gazetesi, bölgeye yardım yapılması konusunda haberler yaparak kamu ve özel kuruluşları yardıma davet etmiştir. Gazete yardım toplamanın belirli bir düzen içerisinde yapılması gerektiği konusunda önerilerde bulunmuştur. Yardımın bölgeye ulaştırılması ile ilgili haberlerinde ise bazı noktalara yardımın ulaşması noktasında sıkıntılar yaşandığını haberlerinde sunarak, yardım tırlarının bölgeye ulaşamadığına yönelik sorunlar yaşandığına değinilmiş ve yönlendirme yapmaya çalışılmıştır. Bölgeye yardımların gönderilme şekline ve burada bir sistem oluşturulması gerektiğine yönelik haberlere de yer veren *Hürriyet* gazetesi, yardımların dağıtım şekliyle ilgili bilgilere de yer vermiştir. Depremin üçüncü günü 8 Şubat'ta “Dev Bir Çaresizlik” manşetiyle *Hürriyet* muhabirlerinin olay yerindeki gözlemlerini ve halkın çaresiz bekleyişlerini öne çıkarmış, sürmanşette ise “Güzel Ülkenin Güzel İnsanları” ifadeleriyle gönderilen yardımlara dikkat çekmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yaşlı bir kadın depremedeye sarılmış fotoğrafıyla birlikte “Her Aileye 10 Bin TL” yardım yapılacağı, depremedelerin Antalya'da otele yerleştirildikleri ve deprem bölgesinde vergilerin ertelendiğine ilişkin devlet yardımlarını gösterir haberler yer almıştır (*Hürriyet*, 9 Şubat 2023). 23 Şubat tarihinde “Örnek Olsun” manşetini kullanan *Hürriyet*, Malatya Büyükşehir Belediyesinin kapalı alana kurduğu çadırkenti, Konya'da

vatandaşların kendi evlerini depremzedelere vermelerini, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin bölgeye seyyar tuvalet, duş, berber ve çamaşırhane hizmeti götürdüğünü ve bölgeye kurulan konteynerler ile gönderilen diğer yardımları öne çıkarmıştır (*Hürriyet*, 23 Şubat 2023, "Örnek Olsun" başlıklı haber). Burada dikkat çeken husus AK Partili Malatya Büyükşehir Belediyesi ile CHP'li Ankara Büyükşehir Belediyesi'ni örnek olarak sunması ve eşitlikçi bir dil kullanması olmuştur. Gazetenin genel yayın yönetmeni Ahmet Hakan'ın "Felaketin Göbeğinde Çadır Satmak da Nedir" başlıklı yazısı da dikkat çekicidir. Yardım kuruluşu olan Kızılay'ın, depremzedelere yardım götürmek isteyen AHBAP derneğine çadırları para karşılığında satması gündemde konuşulurken, bu konu *Hürriyet* gazetesinde yer almamış ancak bu tarihte Ahmet Hakan'ın köşe yazısında "yardımcı" olarak tarif edilmiştir (Hakan, 27 Şubat 2023, "Felaketin Göbeğinde Çadır Satmak da Nedir" başlıklı haber).

Sabah gazetesinde de deprem bölgesine yapılan yardımlar ile ilgili sıkça haberler yapıldığı görülmektedir. Yapılan yardımlarda dikkat çekilen haberlerde özellikle devletin destekleri ve ekonomik yardım sözleri öne çıkarılmıştır. Yardım kampanyaları ve destekler için "Asrın Kampanyası" (14 Şubat 2023, s. 1) ve "Asrın Dayanışması" (15 Şubat 2023, s. 2) ifadelerini kullanan gazete, ana sayfasında "asrın" ifadelerine sıkça yer vermiştir. İlk bir haftalık sürede öncelikle devletin (hükümetin) yardımlarını, birlik ve beraberlik, yardımlaşma gibi pozitif duyguları öne çıkaran gazete, sonrasında kullandığı dili ve üslubu sertleştirmeye ve hedefi değiştirmeye başlamıştır. Örneğin resmi kurum olmasa da hükümetle ilişkili olan özel ve tüzel kuruluşların yardımlarını öne çıkarırken, kamu kurumu olan ancak başka partiye mensup belediyelerin çalışmalarını sert sözlerle eleştirerek okuyucularına sunmuştur. Kızılay, AFAD gibi kuruluşların yardımları ile bazı özel şirketlerin yardım çalışmaları ve bağışlarını olumlu ifadeler (13 Şubat 2023, s. 1) ile sunarken, muhalefetin yardım çalışmalarını, kolilerin üzerinde belediyenin logosu olduğu gerekçesiyle "Yardımanın Batsın" şeklinde okuyucuya aktarmıştır (15 Şubat 2023, s. 1). *Sabah* gazetesinde özellikle İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB), Ankara Büyükşehir Belediyesi (ABB) ile Hatay, Mersin ve Adana gibi büyükşehir belediyelerinin deprem bölgelerindeki yardımlarına 30 günlük süre içerisinde yer verilmediği görülmüştür. Gazete muhalefetin yaptığı yardımları daha çok sert ve olumsuz bir dil kullanarak sunmaya çalışmıştır. Bunun dışında *Sabah* gazetesi de haberlerinden depremde yıkılan binaların sorumlusu olarak müteahhitleri göstermiştir.

Cumhuriyet gazetesinde de deprem bölgesine yapılan yardımlar ile ilgili sıkça haberler yapıldığı görülmektedir. 12 Şubat tarihli sayısında yardımlara ve yardımlaşmalara vurgu yapan görseller kullanmış, yüzyılın afeti ifadelerine atfen "Yüzyılın Dayanışması" manşetiyle çıkmıştır (*Cumhuriyet*, 12 Şubat). Çeşitli zamanlarda gündeme gelen deprem vergileri ve toplanan paraların nerede olduğu sorusu depremin onuncu gününde yine gündeme getirilmiştir. Haberde 1999 yılında toplanmaya başlanan özel iletişim vergisi bilinen adıyla deprem vergisinin 37 milyar doları bulunduğu dikkat çekilmiştir (*Cumhuriyet*, 16 Şubat). Şubat ayının son günleri ile Mart ayının ilk günlerindeki gündem Kızılay'ın ye-

tersiz kaldığı ve özellikle de çadırlarını parayla sattığının ortaya çıkması olmuştur.

Sonuç

Türkiye'deki deprem felaketinin ardından yapılan bu çalışmada *Hürriyet*, *Sabah* ve *Cumhuriyet* gazetelerinin olayları sunuş biçimleri, van Dijk'ın "Bilişsel Yapı" yaklaşımı bağlamında incelenmiştir. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre, gazetelerin odak noktalarının depremdeki kurtuluş hikâyeleri ve yardım haberleri olduğu da açıkça görülmektedir. Gazetelerin içinde bulunduğu topluluğun veya söylemin paydaşları tarafından oluşturulan, belirli bir iletişimsel amaca hizmet eden stratejilerin yansımaları olarak ifade edebileceğimiz bilişsel yapı bağlamında değerlendirildiğinde, *Hürriyet* gazetesinin tarafsız bir yayın çizgisi izlediği, duygusal bağ kurabilecek içeriklere odaklandığı ve sorunun kaynağını vurgulayan bir perspektife sahip olduğu görülebilmektedir.

Sabah gazetesi ise yaşanan felaketin öneminden ve bu felaketten ders çıkarılması gerektiği üzerine haberler yapmakla birlikte daha çok siyasi içerikli haberler üreterek ana muhalefet partisinin çalışmalarını eleştiren haberler yapmıştır. Gazete haberlerinde ana muhalefet ve muhalefet partilerinin yaptığı yardımları eleştirerek depremdeki kayıpların nedenini muhalefete bağlamaya yönelik haberler üretmiştir.

Cumhuriyet gazetesi ise deprem ile ilgili haberlerinde genel olarak iktidarı eleştirmiştir. Gazete, haberlerinde yapılan binaların herhangi bir denetime tabi tutulmadığına yönelik söylemlerde bulunarak bu felakette çok fazla can kaybı olmasını iktidarın yönetim zaaflarından kaynaklandığına bağlamıştır. Ayrıca *Cumhuriyet* gazetesi haberlerinde kamu kurum ve kuruluşlarının deprem bölgesine çok hızlı ulaşmadığına yönelik eleştirilerde de bulunmuştur.

Bu sonuçlar, bilişsel yapı bağlamında değerlendirildiğinde, bir topluluğun veya söylemi paylaşan bireylerin iletişimsel amaca hizmet etmek için kullandığı stratejileri yansıtan ve gelenekselleşmiş sosyal bilgiyi de içeren bir düzen ve tekrarlayan yapılar olduğunu göstermektedir. Bilişsel yapı, aynı zamanda uzman üyelerin gelenekselleşmiş ve standartlaşmış düzenini yansıtırken, okuyucunun metne karşı kişisel tepkisiyle ilgili olan şema yapısından farklıdır. Bu şekilde bilişsel yapı yaklaşımı, gazetelerin dil ve sunum tercihlerinin sadece bireysel tercihlerden ziyade belirli bir topluluğun veya sahiplik yapısının etkisini yansıttığını vurgulamaktadır. Bu sonuçlara göre *Sabah* gazetesinin bilişsel yapısı, hükümet taraftarı popülist bir yayın izlemesi nedeniyle belirli bir söylemi ve topluluğu yansıttığını göstermektedir. Yine *Cumhuriyet* gazetesinde de hükümet karşıtı bir yayın politikası belirlendiği tespit edilmiştir. *Hürriyet* gazetesinde ise deprem ile ilgili yayımlanan haberlerde araştırma kapsamında tutulan diğer iki gazeteye göre daha tarafsız davranmaya çalıştığı görülmektedir.

Yapılan çalışmada gazetelerin yayın politikalarının bilişsel yapıyı etkilediği görülmektedir. Gazeteler rutin haberlerini oluştururken nasıl ki yayın politika-

larına göre hareket ediyorsa yaşanan bir afette de bu yayın politikalarından tam anlamıyla bağımsız kalamamışlardır. Bu durum gazetecilik meslek etiği ve gazetecilik meslek ilkeleri açısından değerlendirilmesi gereken bir durumdur. Çünkü gazete kamuoyuna karşı bir sorumluluğa sahiptir. Eğer bu sorumluluğu yerine getiremeyip, kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederse gazetecilik meslek ilkelerine aykırı davranmış olacaktır. Çalışmada incelenen üç gazetenin de bu gazetecilik meslek ilkelerini tam olarak yerine getiremediği görülmektedir. Gazeteler, yaşanan bir toplumsal olay ya da ulusal çıkarlar konusunda kendi çıkarlarını değil o ulusun çıkarlarını göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Kendi çıkarları doğrultusunda ya da yayın politikaları doğrultusunda hakaret ettikleri müddetçe kamu yararını gözetleyemezler.

Sonuç olarak bugün kitle iletişim araçları, kitlelere riskle ilgili bilgileri doğru, etkili ve sürekli bir şekilde iletmek için daha fazla görev ve sorumluluk üstlenmektedir. Bu iletişim araçları, kitlelere seslenme amacıyla faaliyet gösteren üretim ve hizmet sunumuyla ilgilenen bir tercih alanı değil, bir gereklilik olarak faaliyet göstermektedir. Medya, bu bağlamda depremle ilgili olarak sadece fe-laketle ilgili bilgi vermekle kalmaz, aynı zamanda depremle ilgili öngörüler, risk analizleri ve zararları azaltmaya yönelik bilgilendirici ve davranış geliştirmeye yönelik iletişimi sağlama gibi bir işlev ve sorumlulukla da yükümlüdür. Temel amaç, risk altındaki kişilerin risklerin farkında olmalarını sağlayarak bilinçli kararlar almalarını teşvik etmektir. Medyanın deprem haberleştirme uygulamaları, depremi bir risk olarak ele alarak bireysel ve toplumsal düzeyde zararları en aza indirmeye yönelik hazırlıkların yapılmasına katkıda bulunabilir. Bu nedenle, medyanın depremle ilgili ilgisi, sadece bir afetin meydana gelmesiyle değil, riskle ilgili iletişimi yapma amacıyla da olmalıdır. Depremler Türkiye için önemli bir gerçeklik ve en önemli risk kategorilerinden biridir. Bu nedenle, toplumun bir deprem riskiyle ilgili farkındalık kazanması ve bilinçlenmesi, risk yönetimi çalışmalarının en üst sıralarında yer almaktadır.

Bu çalışmada, geleneksel medyanın önemli temsilcilerinden *Hürriyet*, *Sabah* ve *Cumhuriyet* gazetelerinin Kahramanmaraş depremi sonrasındaki otuz günlük tutumları değerlendirilmiştir. Çalışmada, depremin ülke gündemine girdiği tarih ile gündemden düşmeye başladığı zaman arasında karşılaştırmalı bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma sonucunda geleneksel medyanın risk iletişimindeki rolünü derinlemesine sorgulayan farklı risk kategorileri ve iletişim araçları bağlamında yapılan araştırmalara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Araştırmanın bulgularının, gazetelerin depremle ilgili risk iletişimi odaklı bir perspektif kazanmalarını teşvik edici nitelikte olması ve haberlerde kullanılan dilin toplumsal birleştirici olması gereken zamanlarda ayrıştırıcı ve ötekileştirici olmaması yönünde dönüşmesi umut edilmektedir.

Kaynakça

- Aziz, A. (1990). *Araştırma yöntemleri-teknikleri ve iletişim*. İLAD.
- Başkut, C. (1967). *Gazetecilik dersleri*. İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsü Yayınları.
- Biber, A. (2002). Bir halkla ilişkiler politikası olarak sosyal sorumluluk anlayışı. *Gazi İletişim Dergisi*, (15), 131-150.
- Cartwright, D. (1988). Analysis of qualitative material. *Revija za Sociologiju*, 19, 87-112.
- Cohen, B.C. (1963). *The press, the public and foreign policy*. Princeton University Press.
- Cumhuriyet*. (7 Şubat-8 Mart 2023).
- Fairclough, N. (2010). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. Routledge.
- Hodge, R., & Kress, G. (1988). *Social semiotics*. Cornell University Press.
- Hohenberg, J. (1963). *Gazetecilik mesleği*. Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Hürriyet*. (7 Şubat-8 Mart 2023).
- Markoff, J., Shapiro, G., & Weitman, S. R. (1975). Toward the integration of content analysis and general methodology. *Sociological methodology*, 6, 1-58.
- Marx, K., & Engels, F. (1975). *Collected works*. Internaional Publishers.
- Oktar, L. (2002). Gazete söyleminde ideolojik yapılar. S. Yağcıoğlu (Haz.), *1990 sonrası laik-antilaik çatışmasında farklı söylemler: Disiplinlerarası bir yaklaşım* içinde (ss. 37-52). Dokuz Eylül Yayınları.
- Punch, K., F. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş: Nicel ve nitel yaklaşımlar*. (D. Bayrak, H. B. Arslan & Z. Akyüz Çev.). Siyasal Kitabevi.
- Sabah*. (7 Şubat-8 Mart 2023).
- Saussure, L. de. (2005). Manipulation and cognitive pragmatics: Preliminary hypotheses. Saussure, L. de ve Schulz, P. (Ed.), *Manipulation and ideologies in the twentieth century: Discourse, language, mind* (ss. 113-145). Benjamins Publishing Company.
- Shaw, D. L., Maccombs, M., Weaver, D. H, & Hamm, B. F. (1999). Individuals, groups and agenda-melding. *International Journal of Public Opinion Research*, 11(1), 2-24.
- Timisi, N., & Dursun, Ç. (2003). *Medya ve deprem: 17 Ağustos 1999 depreminin medyada temsili*. RTÜK Yayınları.
- Ülkü, G. (2004). Söylem çözümlemesinde yöntem sorunu ve van Dijk yöntemi. Ç. Dursun (Der.), *Haber, hakikat ve iktidar ilişkisi* içinde (ss. 371-399). Elips Yayınları.
- van Dijk, T.A. (1977). *Text and context*. Longman.

- (1988). *News analysis: Case studies of international and national news in the press*. Hillsdale.
- (2011). *Discourse and ideology*. Sage Publications.
- (2014). *Discourse and knowledge: A sociocognitive approach*. Cambridge University Press.
- Wetherell, J. L., Gatz, M., & Pedersen, N. L. (2001). A longitudinal analysis of anxiety and depressive symptoms. *Psychology and aging*, 16(2), 187. <https://doi.org/10.1037/0882-7974.16.2.187>
- Zeyrek, D. (2020, 7 Eylül). Gazetecilik tam da budur. *Sözcü*. 17 Nisan 2023 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2020/yazarlar/deniz-zeyrek/gazetecilik-tam-da-budur-5646181/> adresinden erişilmiştir.

Etik Kurul Onayı: Etik kurul onayına ihtiyaç bulunmamaktadır.

Çıkar çatışması: Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Finansal destek: Finansal destek bulunmamaktadır.

Yazar katkı oranı: Mehmet Özdemir (%50), Taylan Maral (%50).

Ethics committee approval: There is no need for ethics committee approval.

Conflict of interest: There are no conflicts of interest to declare.

Financial support: No funding was received for this study.

Author Contribution Rate: Mehmet Özdemir (50%), Taylan Maral (50%).